

UDK 821.163.6.09–1 Prešeren F.
Zoran Božič
Univerza v Novi Gorici

SPREJEMANJE PREŠERNOVIH PESMI: RAZUMEVANJE, NERAZUMEVANJE, OBOŽEVANJE

Prva mnenja o recepcijski zahtevnosti Prešernovih pesmi so se pojavila že v času njegovega življenja, obsežne razlage pesmi in opozorila na napake v razumevanju pa dokazujejo, da imajo težave s Prešernovo poezijo tudi izobraženci. Raziskava Bože Krakar Vogel je potrdila zelo slab kognitivni odziv celo pri študentih slovenistike, s tem da le-ti Prešernove pesmi vseeno visoko vrednotijo, kar lahko pojasnimo z mitičnimi razsežnostmi nacionalnega pesniškega prvaka. Primerjava Krsta pri Savici z Jenkovim Ognjeplamtičem razkriva, zakaj je Prešernova romantična pesnitev recepcijsko bolj zahtevna, to spoznanje pa potrjuje empirična raziskava v prvem letniku ekonomske gimnazije, ki je izpričala izjemno slabo razumevanje Krsta pri Savici.

Challenges in the reception of Prešeren's poems were already pointed out during the poet's lifetime. Extensive explanations of his poems and reminders about erroneous understanding demonstrate that even intellectuals have difficulties with Prešeren's poetry. Boža Krakar Vogel's study confirmed the very poor cognitive response even by the students of Slovene, despite the fact that these students highly value Prešeren's poetry, which can be explained by the mythical dimensions of the national poet. The comparison between *Krst pri Savici* [The Baptism on the Savica] and Jenko's *Ognjeplamtič* shows why Prešeren's romantic poem is more challenging for reception, which was confirmed by the empirical study conducted in the first year of a secondary school, the outcome of which showed an exceptionally poor understanding of the *Baptism*.

Ključne besede: Prešeren, poezija, recepcija, razumevanje, nacionalni mit

Key words: Prešeren, poetry, reception, understanding, national myth

Uvod

O recepcijski zahtevnosti klasične poezije je že pred sto leti poglobljeno razpravljaj prof. Karel Ozvald,¹ in sicer ravno v zvezi s Prešernovo poezijo. V knjižici z naslovom *Naši kulturni delavci v zrcalu Prešernovih poezij*² že na začetku zapiše (Ozvald 1905: 4):

Pred leti sem nekje čital, da Prešernovim poezijam nič ni treba komentarja in da jih lahko vsakdo razume. Da se tej trditvi da oporekati, o tem me je preverila lastna skušnjaja pri prebiranju nesmrtnih del našega pesnika – prvaka v šoli. /.../ In tukaj ti je večkrat treba ali prav zasukane stvarne vozličke razmotati ali pa si vsaj nazorno

¹ Ozvald (1873–1946) je poznavalec sicer bolj znan kot kulturni pedagog in eden prvih dekanov FF v Ljubljani, na začetku 20. stoletja pa je bil profesor na tedaj še nemški državni gimnaziji v Gorici in se je med drugim ukvarjal tudi s slovensko literarno zgodovino in didaktiko književnosti (ES 8: 214/215).

² Ozvald piše besedo poezije z malo začetnico, ker ne misli na Prešernovo pesniško zbirko, pač pa pod vplivom italijanščine (le poesie) na njegove pesmi.

predočiti konkretne razmere, ki jih ima pesnitev za ozadje, ako hočeš čitajoč v resnici imeti umetnostni užitek. Ne eno ne drugo ni vselej lahko!³

Ozvaldov zapis bi lahko posodobili in poenostavili takole: »Učna praksa dokazuje, da so Prešernove pesmi recepcijsko zahtevne in da je brez učiteljeve pomoči učenčevo doživljanje tovrstnih umetniških besedil močno okrnjeno«. Izhajajoč iz teh še vedno zelo aktualnih spoznanj⁴ sem si zastavil raziskati naslednje:

- a) kaj o recepcijski zahtevnosti Prešernovih pesmi pove slovenska literarna zgodovina?
- b) kaj je o težavah pri razumevanju Prešerna v šoli že ugotovila sodobna didaktika književnosti?
- c) kakšen je natančneje odnos med razumevanjem in vrednotenjem Prešernovih pesmi?
- č) kateri so razlogi za nadpovprečno zapletenost Prešernove poezije?
- d) kako berejo in razumevajo *Krst pri Savici* današnji dijaki?

Recepcijska zahtevnost Prešernovih pesmi (historiat)

Spori glede recepcijske zahtevnosti Prešernovih pesmi se niso začeli šele v Ozvaldovem času, pač pa se je razprava o tem, komu so te pesmi sploh namenjene in kdo jih lahko razume, začela že v znanem, nasprotujočem si pogledu Matije Čopa in Jerneja Kopitarja na začetku tridesetih let 19. stoletja, v času, ko je Prešeren ravno začel ustvarjati svoja najpomembnejša in tudi recepcijsko najzahtevnejša besedila. Ozvald v poglavju z naslovom Cenzura ugotavlja, da je »Kopitar vztrajal pri svoji sodbi, da so Prešernove pesmi brez vsake cene – ker jih kmetje ne bodo razumeli«, čeprav mu je Čop dokazoval, da je *Čbelica* »v prvi vrsti namenjena omikanemu občinstvu«⁵ (Ozvald 1905: 49). Čop je že leta 1830 v enem od ohranjenih pisem Kopitarju na več mestih jasno zapisal, da *Krajnska čbelica* (in z njo Prešernove pesmi) nikakor ni namenjena kmetom, pač pa izobražencem, najbolj udarno ravno v zvezi s Prešernovo pesmijo *Slovo od mladosti*: »Kmetu ta pesem seveda ne bo razumljiva in tudi ni treba, da bi bila«⁶ (Čop 1983: 66–67). Povsem nasprotno, z današnjega vidika veliko bolj demokratično pa je bilo Kopitarjevo javno objavljeno mnenje o pesmih Prešerna in njegovih čbeliških sodelavcev v polemičnem spisu *Ein Wort über den Laibacher ABC – Streit*, ki je bil objavljen v *Ilirskem listu*: »... kar more biti vseč v resnici izobraženim /.../, bo trajno vseč in v pomoč tudi ljudstvu, tako da jim bodo oboji lahko hvaležni« (Kopitar 1973: 55).

Iz omenjenih polemičnih stališč lahko izpeljemo naslednji ugotovitvi:

- a) Kopitar trdi, da kmetje, torej velika večina tedanjega prebivalstva, Prešernovih pesmi ne bodo razumeli, Čop pa se s tem strinja.

³ Vse podčrtal Z. B..

⁴ Prim. npr.: »Ob takem nepoznavanju (zunajbesedilne realnosti) mlad bralec navadno ne obvlada potrebnega besedišča, zato besedila ne more pretvoriti niti v svoj besedilni svet niti ga razumeti. Brez razumevanja na tej globlji ravni pa si ga tudi ne more zapomniti« (Grosman 2006: 88).

⁵ Podčrtal K. O..

⁶ Šele iz tri leta kasnejše Čopove razprave *Nuovo discacciamento di lettere inutili* pa je povsem razvidno ozadje tega Čopovega stališča. Prešernov mentor in zaščitnik namreč s tem zavrača očitke o škodljivem vplivu nekaterih pesmi z erotično vsebino: ker kmetje brez bralnih izkušenj v tujih jezikih takih pesmi ne bodo razumeli, tudi ne bodo mogle vplivati nanje! (Čop 1983: 117).

b) Čop trdi, da Prešernove pesmi sploh niso namenjene kmetom, izobraženi ljudje pa ne bodo imeli težav pri njihovem razumevanju.⁷

V nadaljnji razpravi, ki bo pokazala tudi na pomembno razliko med »biti všeč« in »razumeti«, bom skušal dokazati, da še danes velja večina Kopitarjevih in Čopovih spoznanj, razen enega: da so Prešernove pesmi lahko razumljive izobražencem.

Prva problematizacija Čopovega stališča je zapisana v Prešernovem odgovoru na neohranjeno pismo Stanka Vraza iz leta 1937, v katerem je slednji potožil zaradi težko razumljivega *Krsta pri Savici*: »Na željo Ti pošiljam 24 primerkov svojega po Tvojem mnenju tako težko razumljivega *Kersta*«⁸ (Prešeren 1964: 339). Kmalu za tem, ko so se s ponatisom *Krsta pri Savici* v Bleiweisovih *Novicah*, tudi tujimi ugodnimi ocenami *Poezij* in prvimi posnemovalci začeli kanonizacijski postopki Prešernove poezije (Juvan 1994: 310), pa pri dveh ocenjevalcih zasledimo povsem nasprotno mnenje, da so Prešernove pesmi lahko in splošno razumljive. Jožef Babnik,⁹ ki v *Ilirskem listu* leta 1847 proglašča Prešerna za »edinega pesnika na našem sedanjem kranjskem pesniškem polju« in »zvezdo prve vrste«, tako zapiše, da je Prešeren kot pesnik povsem izviren in »svojim naslednikom lep vzgled, ker je lahko in vsakemu umljiv« (Steska 1901: 30/31). Podobno Janez Trdina tri leta kasneje v *Ljubljanskem časniku* v članku *Pretres slovenskih pesnikov* označi Prešerna za »prvo zvezdo na obnebju slovenskih pesnikov« oz. »nebeškega pesnika«, o njegovih pesmih pa trdi, da imajo »neizmerno lepih in visokih misli, pa one niso temno in visoko, ampak v domačem jeziku po domače povedane« (Trdina 1952: 200/201). Tako pri Babniku kot pri Trdini lahko sklepamo, da je njuno mnenje o razumljivosti Prešernovih pesmi neločljivo povezano z občudovalnim odnosom do Prešerna.

Čeprav so se tudi kasneje še pojavljala stališča, kot je bilo npr. Stritarjevo v uvodu k znameniti Jurčičevi izdaji Prešernovih *Poezij*, da »so njegove (tj. Prešernove, op. Z. B.) posamezne pesmi tako lehkoumne in jasne, da jim ni treba nikakoršnega razlaganja« (Stritar 1866: 12) ali Murkovo¹⁰ v *Mislih k Prešernovemu življenjepisu* v *Ljubljanskem zvonu* leta 1901, da »so Prešernove poezije res tako jasne, da omikanemu in večkrat tudi prostemu človeku ni treba zanje komentarja«¹¹ (Murko 1962: 31), pa je v slovenski literarni zgodovini vendarle precej dokazov za spoznanje, da so Prešernove pesmi recepcijsko zahtevne tudi za izobražence, bodisi z opozarjanjem na očitne napake pri razumevanju bodisi z navajanjem in obširnimi razlaganjem težjih mest.

⁷ Čop seveda presoja s svojega širokega poznavalskega zornega kota, ne zavedajoč se, da je med njim in običajnim slovenskim izobražencem vendarle velikanska razlika.

⁸ Podobno mnenje, ki še razširja problematiko recepcije Prešernovih pesmi, zasledimo v enem naslednjih Prešernovih pismen: »Kadarkoli izidejo moja *carmina* v omenjenem listu (Ilirski list, op. Z. B.), se spotikajo obnje zato, češ da se jim zde baje nerazumljiva« (Prešeren 1964: 341).

⁹ Jožef Anton Babnik (1802–1873), danes povsem pozabljeni Prešernov sodobnik in celo sošolec, se je pod imenom Buchenhain oglašal v nemških časnikih *Carniola* in *Illyrisches Blatt*, sicer pa je v nemščini pisal poezijo, prozo in dramatiko (Kidrič 1948: 23–25).

¹⁰ Z Matijem Murkom je po mnenju Igorja Grdine »slovenska literarna veda dosegla svoj prvi vrhunec«, saj je v ospredju njegovih osrednjih slovstvenih študij »poslej stalo leposlovje« (Grdina 2007: 26).

¹¹ Ozvaldov zapis v uvodu pričujoče razprave se očitno nanaša prav na Murkovo stališče. Prav tako se v opombah svoje monografije *France Prešeren in njegovo pesniško delo* sklicuje na Murka Boris Paternu, ko suvereno zavrača mnenje Dmitrija Tschizewskega, da je Prešernovo delo »primer pesništva, ki potrebuje obsežne besedne komentarje ob sebi« (Paternu 1976: 105, 286; Tschizewsky 1968: 21).

Po Stanku Vrazu lahko najprej zasledimo recepcijske težave pri posnemovalcih Prešernove poezije. V monografiji *Lirika Simona Jenka* France Bernik v poglavju Kriza slovenskega pesništva po Prešernu predstavi pomarčno domoljubno, poučno in nabožno poezijo. Avtor predstavi zanimiv paradoks, da so številni mladi pesniki suženjsko sledili obliki in slogu Prešernovih pesmi, čeprav nihče ni nadaljeval njegove intimne ljubezenske poezije. Pri tem Bernik ugotavlja, da so »Svetličič, Cegnar, Krek, Umek in ostali približno točno posnemali ali skušali posnemati zgolj vrhno tematsko plast, različne kitične in metrične forme, bogato metaforiko in kvečjemu še estetsko dognan jezik, medtem ko jim je ostala prava vsebina Prešernovih pesmi slej ko prej tujak«¹² (Bernik 1962: 48). Celó za mladega Jenka, nedvomno drugega slovenskega lirika devetnajstega stoletja, ki je najprej izhajal iz Prešernove poezije, kasneje pa je razvil povsem samosvoj lirski izraz, Bernik ugotavlja, da Prešernovih »pojmovanj tedaj še ni prav razumel, zato jih je prenašal v svoj pesniški svet v hudo okrnjeni, skoraj popačeni podobi«¹³ (Bernik 1962: 115).

Fran Levstik je že leta 1859 za objavo v *Slovenskem glasniku* pripravljal rokopis z naslovom *Nekoliko težjih reči v Prešernu*, ki ga je prvič objavil Avgust Žigon leta 1914¹⁴ (Levstik 1956: 200–234). V njem Levstik obravnava osemnajst Prešernovih pesmi.¹⁵ V besedilu so pogoste avtorjeve jezikovne opazke, vendar je težišče na natančni razlagi recepcijsko zahtevnejših mest. Čeprav sam v uvodu trdi, da »ima Prešeren prav malo nerazumljivega«, v nadaljnji obravnavi dokazuje ravno nasprotno, saj za razlago pesmi V spomin Matija Čopa, ki ima vsega 30 verzov in za katero sam pravi, da je izjemno lepo napisana in da je v njej »vse premišljeno, premerjeno in pretehtano«, porabi kar okoli sedem strani, tj. eno petino celotnega besedila.¹⁶ Za ponazoritev recepcijske zahtevnosti Prešernovih pesmi pa sem na tem mestu izbral Levstikovo razlago druge kitice *Glose*, pri kateri avtor bistroumno navede tudi enega od glavnih razlogov za težavno razumevanje Prešernovih pesmi: »Vsá težava v tem oddelku je v predrzni prestavi slovenskih besed« (n. d.: 219), za tem pa celo kitico razveže v slogovno nezaznamovan besedni red.¹⁷ Slodnjak na začetku opomb zapiše, da Levstik »včasih pesnika niti ne razume«, to svojo trditev pa na treh mestih tudi utemelji. Sam navajam ravno Slodnjakov popravek Levstikovega razumevanja *Glose*: »*Moj Kranjec*,

¹² Ob Cegnarjevem sonetu Ko stre mornarju moč valov krmilo ... Bernik celo zapiše, da »tercetni del pesmi kaže, da Cegnar ni razumel smiselne vsebine Prešernovega soneta Kadar prevedi ... niti si ni bil na jasnem o njegovi notranji strukturi« (Bernik 1962: 46).

¹³ Jenko je bil sicer velik ljubitelj in poznavalec Prešernovih pesmi, saj naj bi »še okrog leta 1868 izjavljal, da mu je Prešernovo ime ‚sveto‘ in je knjižico *Poezija* navadno nosil s seboj« (Bernik 1962: 165).

¹⁴ Urednik Levstikovega zbranega dela Anton Slodnjak meni, da gre za izjemno tehtno besedilo mladega Levstika, ki »je Prešernove pesmi ljubil in že dolgo študiral« in bi v primeru objave z njim »postavil že tisti čas našo kritiko in literarno zgodovino na temelje, ki sta jih počasi dobivali šele proti koncu stoletja«.

¹⁵ Avtor obravnava recepcijsko zahtevnejše Prešernove pesmi po istem vrstnem redu, kot so v *Poezijah*. Največ prostora posveti pesmim V spomin Matija Čopa, Nova pisarija, Prva ljubezen, Glosa, Gazele (1., 3. in 5.), Sila spomina, Sonetni venec in Marskteri romar ... (Matevžu Langusu).

¹⁶ Na koncu razprave pri sonetu Marskteri romar ... pa Levstik zapiše: »Že prvi verz je trdokožen. Sicer je pa tudi težko umeven. Da je ta sonet pisan Langusu, to je gotovo, ali kaj hoče povedati z njim?«

¹⁷ »Moj Kranjec, kateremu je mar prijetnih glasov iz tistih pesmi, ki pojo kralja Matjaža, /.../ pevcu osle kaže!«

kateremu je mar prijetnih glasov: Levstik ni razumel teh verzov. Prešeren hoče reči: Tistemu (tj. najbrž pesniku), ki mu je mar narodne, Vodnikove in čbeliške pesmi, kaže Kranjec osle« (n. d.: 410).

Av gust Žigon je leta 1906 objavil izjemno obsežno razpravo *Letnica 1833 v Prešernovih Poezijah*, v kateri natančno razčlenjuje sonet *Je od vesel'ga časa teklo leto*, poleg *Krsta pri Savici* in pesmi *Pevcu* verjetno Prešernovo recepcijsko najzahtevnejše in tudi najbolj vznemirljivo Prešernovo besedilo.¹⁸ Žigon v tretjem delu svoje razprave najprej navaja mnenja petnajstih razlagalcev imenovanega soneta, potem pa za lastno interpretacijo te 82 besed dolge Prešernove pesmi porabi okoli 12.000 besed. Že ti dve dejstvi jasno kažeta na recepcijsko zahtevnost soneta, avtor pa nanjo neposredno opozarja tudi na mestu, ko v opombi ocenjuje prevode soneta v ruščino, češčino in nemščino. Samhaberjev nemški prevod celo označi kot »skrupceek« in »bedno znašilo«¹⁹ in odločno zapiše: »Ali sicer pa jo je prelagatelj revno zavozil, ter ž njim vred Vidic: umela nista oba ni od daleč soneta!«²⁰ (Žigon 1906: 189). Da povzroča razumevanje soneta *Je od vesel'ga časa teklo leto* težave tudi sodobnim razlagalcem, dokazuje Boris Paternu, ki v drugem delu svoje znamenite monografije opisuje antitetično razmerje med kvartetnim in tercetnim delom soneta z besedami »tam božje vstajenje iz groba in konec noči – tu rojstvo nesreče, gorja in pogube« (Paternu 1977: 33), čeprav v pesmi ni niti sledu o vstajenju, konec noči pa se ne nanaša na velikonočne, pač pa na božične praznike.

Če je sonet *Je od vesel'ga časa teklo leto* zaposloval prešernoslovce predvsem v prvi polovici 20. stoletja, pesem *Pevcu* povzroča interpretativne težave v zadnjih petdesetih letih. Pesnikova retorična vprašanja v prvih treh kiticah navidezno omogočajo različne odgovore na vprašanja *Kdo zna ...*, *Kdo ve ...* in *Kdo uči ...*, od izrazito optimističnih (pesnik sam) do povsem pesimističnih (nihče).²¹

Boris Paternu se je očitno zavedal recepcijske zahtevnosti pesmi *Pevcu* in je leta 1960 v zborniku *900 let Kranja* objavil obširno in izjemno temeljito študijo z naslovom *Problem katarze v Prešernovem Pevcu* (Paternu 1960: 226–248). Anton Slodnjak v svoji monografiji *Prešernovo življenje* v opombah k lastni razlagi te Prešernove pesmi Paternuju očita ekstenzivnost (»za razlago teksta, ki vsebuje 62 besed, porabi nad 8000 besed«), potem pa zavrača Paternujevo interpretacijo pesmi, »ker je avtor

¹⁸ Rastko Močnik v svoji študiji o Juliji Primic in slovenski literarni vedi daje prav interpretacijam tega soneta še posebno zgodovinsko težo, saj trdi, da je z literarno polemiko med Žigonom in Kidričem »slovenski narod dokončno stopil med moderne nacije« (Močnik 2006: 141–145).

¹⁹ Edward Samhaber je leta 1880 v Ljubljani izdal knjižico *Preširenklänge*, v kateri je ob Prešernovem življenjepisju objavljenih še okoli 25 prevodov njegovih pesmi. Čeprav so nekateri prevodi zelo svobodni (tak je npr. prevod *Krsta pri Savici*, pa tudi nekateri drugi prevodi imajo kitico več ali manj), vsi niso tako slabi; Samhaberjev prevod pesmi *Pevcu* (Dem Sängler) je bil celo sprejet v nemški izbor Prešernovih pesmi, ki je izšel ob 200-letnici rojstva (Prešeren 2000: 147).

²⁰ V letih pred drugo svetovno vojno se je na Žigonovo razlago soneta, po kateri gre v tercetnem delu le za spomin na nekdanje srečanje z Julijo, ob Kidriču odzval še Ivan Grafenauer (Močnik 2006: 143–145), slednji s preprostim pojasnilom, da je povsem nemogoče, da bi Prešeren vzljubil Julijo na dan velike sobote, saj tedaj cerkev ni razsvetljena.

²¹ Empirični preizkus v prvih letnikih ekonomske gimnazije je pokazal, da pri 45 anketiranih dijakih na vprašanja *Kdo zna razjasniti temno noč, ki mi utesnjuje duha?* itd. prevladujejo optimistični odgovori (ljubezen, jaz/sam, pesnik, prijatelj, Bog), zelo redki pa so pesimistični (smrt in nihče).

napačno razumel in parafraziral prve tri kitice²² (Slodnjak 1964: 314). Da v tem primeru ne gre zgolj za možne razlike v interpretaciji, ki so posledica različnega razbiranja koreferenčnih pomenov besedila, pač pa za razumevanje besedilnih temeljev, dokazuje sam Paternu, ki je v kasnejši dodelavi svoje študije v monografijah *France Prešeren in njegovo pesniško delo 2* ter *France Prešeren 1800–1849* pravzaprav sprejel Slodnjakovo razlago pesmi (Paternu 1977: 156, 1994: 167) in v zadnjem besedilu tudi njegovo argumentacijo, da je večpomenskost prvih treh kitic omejena s povsem jasnim sporočilom celotne pesmi.

To poglavje lahko sklenemo z ugotovitvijo, da so nekatere Prešernove pesmi, med katere nedvomno spada tudi *Krst pri Savici*,²³ recepcijsko izjemno zahtevne ne samo za izobražence nasploh, pač pa tudi za poznavalce domače in tuje književnosti (torej za ljudi, ki nedvomno imajo tudi bralne izkušnje v tujih jezikih, če se izrazimo po Čopovo), med katerimi so nekateri tudi sami pesniki, in celo za najožje specialiste, t. i. prešernoslovce, ki so »poklicno« zavezani k razlagi Prešernove poezije.

Razumevanje Prešernove poezije v današnji šoli (raziskava Bože Krakar Vogel)

Neposredna spodbuda za empirično raziskavo o recepcijski zahtevnosti *Krsta pri Savici* so bile izjemno tehtne in tudi nepričakovane ugotovitve Bože Krakar Vogel v članku *Obravnavanje literarne klasike v sodobni šoli – na primeru Prešerna*. Po uvodnem razpravljanju o pomenu literarne klasike v domači in tuji sodobni šolski praksi avtorica predstavi rezultate empirične raziskave,²⁴ s katero naj bi dobili usmeritve za ustrežnejšo didaktično prakso pri obravnavi Prešernove poezije, seveda z namenom približati klasično literaturo doživljanju in zanimanju sodobne mladine (Krakar Vogel 2000/01: 129–136). Anketni vprašalnik je vključeval štiri vsebinske sklope, pri čemer so prvi trije preverjali čustveno, socialno in kognitivno področje bralnega odziva, zadnji pa je vključeval sugestije anketirancev za učinkovitejšo šolsko obravnavo Prešerna. Rezultate izčrpno in sistematično komentira že avtorica članka, ki ugotavlja, da se »Prešernove pesmi zdijo vprašanim mladim bralcem čustveno vznemirljive (ganljive), lepe, a ne preveč aktualne«, da »Prešeren med mladimi velja za splošno nacionalno vrednoto«, da pa »smiseln povzetek, ki lahko nastane le kot posledica branja z razumevanjem, povzroča težave vsem skupinam«.

²² Slodnjak očita Paternuju, da je vsebino prvih treh kitic posnel v besede »Pesnik je tisti, ki zmore premagati mizerijo zunanje in notranje življenjske danosti«. Nato pa nadaljuje: »Da je ta parafraza nasilna, protiprešernovska, pač ni treba dokazovati, ker nam celota pesnitve kategorično diktira, da dojemamo prve tri kitice kot obupne klice, na katere ni odgovora. Najmanj pa je možen tak odgovor, kakor ga je razbral Paternu«.

²³ »Nobeno Prešernovo delo namreč ni doživelo tako različnih in tudi tako globoko nasprotujočih si razlag, kot jih je doživel *Krst* in jih doživlja še naprej. Dogajalo se je, da so celo isti pisci mnenj ali razlag, med njimi tudi literarni zgodovinarji eksaktnih metod, svoje teze nenadoma bistveno spreminjali« (Paternu 1977: 86).

²⁴ Raziskavo so na terenu opravili študenti v okviru seminarja didaktike književnosti, in sicer je v letih 1999 in 2000 vključevala po 50 anketirancev iz treh ciljnih skupin (učencev sedmih razredov osnovnih šol, dijakov tretjih letnikov gimnazij in študentov tretjega letnika slovenistike – ti so sodelovali samo prvo leto), ki so izpolnjevali vprašalnik z naslovom *Prešeren in mi*. Raziskava je pazila na razpršenost (različne šole v več slovenskih krajih in različni učitelji), v metodološkem smislu pa je sodila med kvalitativne (akcijske) pedagoške raziskave, ki jih ne zanima toliko kvantifikacija pojavov.

Krakarjeva se posebej posveča povezavi med priljubljenostjo Prešernovih pesmi in njihovim razumevanjem, pri čemer ugotavlja, da je nepriljubljenost večinoma posledica nerazumevanja,²⁵ samo pozitiven odnos do Prešernove poezije pa še ne zagotavlja, da so mladi bralci le-to tudi v resnici razumeli.²⁶ Začetni del ugotovitve Krakarjeve velja predvsem za prvi dve kategoriji anketirancev (učence 7. razreda osnovne šole in dijake 3. letnika gimnazije), pri katerih se priljubljenost izjemno dobro ujema z razumevanjem (nekaj manj kot polovici so Prešernove pesmi všeč, približno toliko pa jih te pesmi tudi razume). Končni del njene ugotovitve pa se nanaša predvsem na študente 3. letnika ljubljanske slovenistike, ki so v veliki večini ljubitelji Prešernovih pesmi, skoraj vsem se zdijo te pesmi lepe in umetniške – smiselnemu povzetku Prešernovih verzov²⁷ pa je bil kos komaj vsak peti študent.²⁸ Boža Krakar Vogel išče razloge za podpovprečno razumevanje učencev in dijakov v obravnavi Prešernovih pesmi v šoli,²⁹ nepričakovano nizek rezultat študentov³⁰ pa komentira z besedami, da »se bo nekoliko koristno zamisliti tudi na univerzi, saj rezultat študentov ne kaže njihovega posebnega napredka v smeri kvalificiranih bralcev«³¹. Za našo raziskavo pa je ravno to nerazumevanje pri študentih tretjega letnika, ki so se v času svojega šolanja že tretjič³² srečali s Prešernovo poezijo, izjemno povedno in deloma tudi zaskrbljujoče.³³

²⁵ »Zato se, ob izjavi več kot polovice vprašanih, da Prešernovih pesmi ne razumejo, bolj nagibamo k misli, da /.../ niso zmožni izvesti postopka, ki lahko pasivno neartikularno občutenje nadgradi v dejavno problematiziranje in aktualiziranje razbranega sporočila« (n. d.: 129).

²⁶ »Čustveno in kognitivno odzivanje anketirancev pa hkrati kaže, da izjemno pozitiven odnos do Prešerna kot nacionalnega fenomena ne vpliva na sprejemanje pesmi samih« (n. d.: 130).

²⁷ Študenti in dijaki so morali napisati smiselno parafrazo verzov iz prve kitice osmega soneta Sonetnega venca: »Viharjev jeznih mrzle domačije /.../ pozabljen od vnukov, veter brije«, osnovnošolci pa so razlagali pomen znane tercine iz Uvoda h *Krstu*, ki se začenja z verzom »Ak pa naklonijo nam smrt bogovi ...«.

²⁸ Natančni rezultati raziskave:

RAZISKOVANI PROBLEM	osnovna šola	srednja šola	slovenistika
Priljubljenost Prešernovih pesmi	47%	49%	72%
Razumevanje Prešernovih pesmi	44%	46%	20%

²⁹ »Ta rezultat je pravzaprav potrditev dolgoletnih opazovanj, da je branju z razumevanjem, brez katerega je težko globinsko razumeti zapletena klasična besedila, pri pouku namenjene premalo pozornosti« (n. d.: 131).

³⁰ Vsekakor bi tako nizek rezultat prej pričakovali pri gimnazijcih, ki so gotovo le izjemoma ljubitelji klasične literature. Že na koncu 19. stoletja je Fran Grivec, sodobnik predstavnikov moderne, takole ocenjeval leposlovna nagnjenja tedanjih dijakov: »Našim povprečnim sošolcem so se zdeli pisatelji (Gogolj, Tolstoj, Dostojevski i. dr.) nekam tuji in dolgočasni. To nam je bilo merilo, kdo ima čut in umevanje za umetniško stran leposlovja, koga pa mikajo le spretno pripovedništvo in lepe zgodbe« (Prijatelj 1952: VII/VIII). Grosmanova pa z odgovori uspešnih maturantov na anketo ponazori sedanje stanje: »Niti enega ne zanimajo oblikovni vidiki umetnostnega besedila, številni med njimi pa menijo, da tudi književnost ni zanimiva. Tisti, ki jih branje še zanima, praviloma navajajo kot vzrok za zanimanje le osebno odmevnost besedila in njegovo poučno/vzgojno vsebino, vendar s pristavkom, da to velja samo za besedila po lastnem izboru, ne pa za obvezna berila!« (Grosman 2004: 253/254).

³¹ To je vsekakor res, saj gre v resnici za njihovo nazadovanje: pri študentih bi pričakovali vsaj okoli 70% ustreznih rešitev.

³² Na osnovnošolski, srednješolski in univezitetni ravni.

³³ Med temi študenti so gotovo tudi bodoči (oz. že sedanji) učitelji slovenščine. Ena od možnih usmeritev za ustrežnejšo didaktično prakso je po mnenju Krakarjeve razlagalno drugo branje v šoli (n. d.: 133), ta metoda pa nedvomno zahteva visoko usposobljenega učitelja z dobrim razumevanjem Prešernove poezije.

Krakarjeva se sicer ne ukvarja z razlogi za dvakrat slabši rezultat, ki so ga dosegli študenti v primerjavi z gimnazijci,³⁴ lahko pa trdimo, da gre pri tovrstnem preverjanju kognitivnega odziva za preizkus bralnih zmožnosti, ki se jih ne da naučiti ali priučiti, pač pa je treba čim več brati leposlovje, in to z razumevanjem.³⁵ Zato je brez dodatnih raziskav možno iskati razloge za tak upad razumevanja predvsem v dejstvu, da se na študij slovenistike praviloma ne vpisujejo najboljši gimnazijci, da gre torej marsikdo z zelo razvitimi bralnimi zmožnostmi na študij medicine, prava ali tujih jezikov,³⁶ na slovenistiko, ki dandanašnji žal ne omogoča niti zelo ugledne niti dobro plačane zaposlitve, pa se vpisuje tudi precej dijakov s povsem povprečnimi bralnimi zmožnostmi.³⁷ Druga možnost, ki bi jo kazalo dodatno preveriti, pa je povezana z razliko v spolu, saj je med gimnazijskimi dijaki običajno najmanj ena tretjina fantov, medtem ko so na študiju slovenistike fantje zelo redki. Kognitivni odziv študentov tretjega letnika slovenistike, ki so bili med vsemi tremi anketiranimi skupinami najbolj izobraženi, torej ponovno (tokrat kot rezultat empirične raziskave) potrjuje, da Čopova trditev, da izobraženci z razumevanjem Prešernovih pesmi ne bodo imeli težav, ne drži.

Kako pa si lahko razlagamo nepričakovano dejstvo, da velika večina študentov, ki imajo z razumevanjem Prešerna resne probleme, vendarle vidi sebe v vlogi ljubitelja Prešernovih pesmi? Že Krakarjeva ob obravnavi socialnega odziva anketirancev ugotavlja, da »Prešeren med mladimi (še vedno) velja za družbeno oz. splošno nacionalno vrednoto, da je tudi med njimi pomembnejši njegov zunajliterarni kot literarni, z branjem dojemljiv pomen,³⁸ ter da se potrjuje splošno razširjeno prepričanje, da je Prešeren nacionalni mit /.../, ki ga v največji meri generira šola, kar je (verjetno bolj izjemna) potrditev njenega pozitivnega vpliva.« (n. d.: 130). Krakarjeva torej trdi: čeprav slovenska šola ne naredi dovolj za to, da bi dijaki in študenti bolje razumeli Prešernove pesmi, ji uspe ustvariti vsaj pozitiven donos do njih in do njihovega avtorja.

³⁴ Samo med tema dvema skupinama anketirancev je možna neposredna primerjava, ker gre za smiseln povzetek istih Prešernovih verzov.

³⁵ Mateja Pezdirc Bartol v svojem magistrskem delu o recepciji sodobne proze ugotavlja, da »so študentje med študijem v veliki meri zaposleni z iskanjem in branjem strokovne literature, medtem ko sezname leposlovnih del največkrat preletijo in se naučijo vsebino, s tem pa se njihove bralne sposobnosti ne razvijajo; prav tako so na predavanjih in vajah redko deležni podrobne analize besedil ...« (Pezdirc Bartol 2001: 104). Zato je povsem možno, da študenti slovenistike le redko sami od sebe prebirajo Prešernove *Poezije*, s čimer bi se še najbolj približali kvalificiranim bralcem; na to opozarja tudi Močnik (n. d.: 177/178).

³⁶ Grosmanova za svoje študente na anglistiki npr. ugotavlja: »V mnogih letih literarnih seminarjev sem imela številne študente, katerih spontano bralno razumevanje in uvidi v zapletena besedila so me samo fascinirali« (n. d.: 61). Kdo od predavateljev na slovenskih slovenistikah lahko napiše kaj takega?

³⁷ To možno razlago lahko potrjuje tudi moja lastna izkušnja iz literarnozgodovinskega seminarja in strokovne gimnazije. Ob približno enakem številu vprašanih pri študentih na retorično vprašanje iz Prešernove pesmi *V spomin Andreja Smoleta* »Kje bratoljubja si videl oltarje?« (ob prebrani celotni kritici) nisem dobil odgovora, trije gimnazijci pa so pravilno odgovorili: »Nikjer.«

³⁸ Odstotki v zvezi z dvema ključnima trditvama so:

TRDITEV	OŠ	SŠ	FF
Prešernova poezija se mi zdi pomembna za razvoj slovenske narodne zavesti	94%	94%	92%
Prešerna naj bi v šoli ne obravnavali, ker je zastarel	11%	15%	0%

Prešernove pesmi med nerazumevanjem in oboževanjem

Ugotovitev, da pri Prešernovih pesmih lahko obstaja povsem protisloven in nepričakovan odnos med »razumeti« in »biti všeč« (predvsem pri študentih slovenistike), pa se močno bije s spoznanji sodobne teorije o procesih literarnega branja, ki ugotavlja, da je odnos med razumevanjem, doživljanjem in vrednotenjem premoso-razmeren (isto pa je pred sto leti menil že Karel Ozvald): bolje ko bralci leposlovno delo razumejo, globlje ga doživijo in više ga vrednotijo (Grosman 2004: 173/174). Pri Prešernu pa temu očitno ni tako.

Možen odgovor na zastavljeno vprašanje nam ponuja natančnejša raziskava mehanizmov, ki oblikujejo mitičen odnos do Prešerna in njegove poezije. Marko Juvan že leta 1990 v poglavju Krst pri Savici kot slovenski »mit« omenja članek Janka Kosa in razpravo Franceta Bernika iz osemdesetih let 20. stoletja, ki se omejujeta predvsem na mitično problematiko Krsta pri Savici, sam Juvan pa se v skladu s teorijo medbesedilnosti raje odloči vpeljati izraz ključno besedilo (Juvan 1990: 82–86, Kos 1986, Bernik 1987). Najnovejša študija o mitičnih razsežnostih v obravnavi in sprejemanju Prešernove poezije nasploh pa je razprava Rastka Močnika, ki se začenja z odmevi na televizijsko nadaljevanko o Francetu Prešernu ob 200-letnici pesnikovega rojstva,³⁹ za tem pa opazuje in raziskuje razvoj prešernoslovja v interpretativnem loku od mita, vede, stroke do teorije (Močnik 2006).

Čeprav Juvan opozarja na »inflatorno vrednost« pojma mit (n. d.: 86) in se mu zato raje izogiba, ga sam ohranja, pri čemer se opiram na definicije Kosa, da je mit »novejša kulturna tvorba, ki /.../ skriva v sebi pomene, ki presegajo poezijo, in s svojo simbolično vsebino zadeva v kolektivno slovensko usodo (n. d.: prvi stolpec), Juvana, da je mit »proizvod arhaične, predrefleksivne zavesti« (n. d.: 85) in Močnika, da je mit »dopolnilna slovstvena tvorba, ki omogoča nacionalno kanonizacijo avtorja in njegovega dela« (n. d.: 12–13). Če opazujemo mitične razsežnosti, ki so se v poldrugem stoletju pojavljale in ohranjale ob Prešernovi poeziji, v povezavi s kanonizacijsko vlogo literarne vede, same literature in ne nazadnje šole (Juvan 1997: 197–212), lahko za potrebe te raziskave izluščimo naslednje lastnosti, vsekakor pomembne tudi za današnjo recepcijo Prešernove poezije pri študentih slovenistike: nekritičnost, povečevanje, čustvenost in optimizem. Za vsako kanonizacijsko področje navajam po en značilen primer.

Literarna veda: že Močnik opozarja, da »Stritarjeva naloga in hotenje nista bili, da napiše čim popolnejšo Prešernovo biografijo – temveč da Prešerna kanonizira. Da torej odpre estetiško razsežnost njegovega besedila. Nalogo je uspešno opravil z različnimi operacijami – na področju biografije z mitografijo« (n. d.: 21–22). Ta mitična razsežnost Stritarjevega pristopa pa se najlepše kaže v njegovem splošnem odnosu do pesnika in pesnikovega dela: »Vsak omikan narod ima v literaturi moža, kterega ne česti, ne hvali samo, kterega zares ljubi, kakor svojega prijatelja; vse mu je lepo na njem, vse ljubo, še celo njegove napake; rad se diči in ponaša ž njim, in gorje mu tujcu, kteri bi

³⁹ Močnik v prvem poglavju prvega dela (Mit v vsakdanji govorici in v teoriji) na začetku problematizira trditev s televizijskega omizja, da naj bi bila prav z nastankom samostojne države možna de-mitifikacija Prešerna: »/.../ brez mita o Prešernu ne bi bilo naroda, brez naroda ne bi bilo države narodove, brez samostojne države narodove pa da naj ne bi bilo odprave narodotvornega mita« (n. d. 1–2).

se lotil njegovega ljubljena; greh se mu zdi vsaka beseda, ktera bi ga kolikaj grajala; greh se mu zdi še premrzla hvala«⁴⁰ (Stritar 1866: 13).

Literatura: Župančičevo *Pesem mladine*, objavljeno v prvem *Prešernovem albumu* (Aškerc 1900: 736–737) uvršča Juvan v žanr slavnih pesmi, ki so »služile parali-terarnemu oglaševanju« in s tem kanonizaciji slovenskih pesniških prvakov (Juvan 1994: 296). Mitične razsežnosti te pesmi, ki je v popolnem nasprotju s prevladujočo razpoložensko in sporočilno noto ključnih Prešernovih bivanjskih pesmi, najlepše izraža zadnja kitica: »Mogočen plamen iz davnine šviga / – vekove preletel je koprne – / in plamen naš se družī ž njim, se dviga; / in plamen naš pogumno dalje gre, / ker neprekinjena drži veriga / iz zarje v zarjo in od dne do dne ... / In v nove zarje ji hlepe oči – / tako mladina pesnika slavi!«⁴¹ (n. d. 736–737).

Šola: Boža Krakar Vogel v zvezi s Prešernom kot nacionalnim mitom največjo vlogo pripisuje šoli kot »odločilni proizvajalki in vzdrževalki literarnega kanona« (n. d.: 131), pri čemer se sklicuje na Juvanovo študijo *Domači Parnas v narekovajih*. Navajam primer za šolski dokaz mitičnega odnosa do *Krsta pri Savici*, ki se po Juvanu že koncem 19. stoletja smatra za »pesnikovo poglobitno delo in prestižno pesnitev o narodni zgodovini« in ki postane neke vrste »fantazmatsko zrcalo« in eden od najpomembnejših nacionalnih mitov (n. d.: 207). Marija Stanonik v članku o ponovni aktualnosti *Krsta* med drugo svetovno vojno navaja romaneskno pričevanje o tem, kakšen je bil odnos slovenskih dijakov iz majhnega obmejnega mesta do *Krsta* v nemirnih dneh pred napadom na Jugoslavijo aprila leta 1941: »Profesorica, ki je poučevala slovenski jezik, je s tako čustveno prizadetostjo razlagala Prešernov *Krst*, da so se dijaki z zanesenostjo naučili Uvod na pamet«⁴² (Stanonik 2002: 336).⁴³

⁴⁰ Stritar je s to mitično zasnovo nedvomno vplival na vse kasnejše prešernoslovce. Širša raziskava tega odnosa presega namen te študije (s precejšnjim dvomom moramo npr. sprejemati Paternujevo izjavo, »da bo pričujoče delo o Prešernu /.../ poskušalo biti zunaj mita o njegovem delu in življenju« – Paternu 1994: 12), vendar za ponazoritev navajam Ivana Prijatelja, ki je leta 1905 pod težo Stritarjevega »malikovanja« Prešerna v študiji *Drama Prešernovega duševnega življenja* (Prijatelj 1952: 315–362) kljub temu, da je zaradi Črtomirove spreobrnitve označil *Krst* kot »poemo s plitvo, čisto mehanično koncepcijo«, v kateri ni »ne prirodnega razvitka značajev in ni psihologije umetniških tipov« (n. d.: 343–344), moral zapisati tudi naslednje: »Za nas je pesem (*Krst pri Savici*, op. Z. B.) tako pomembna, tako visoko tragična in tak dokument za zgodovino slovenske svobodne kulture, da bi jo moral vsak svobodomiseln Slovenec imeti neprenehoma pred očmi« (n. d.: 344). Najnovejši primer vzdrževanja mitičnega odnosa do Prešerna je izjava književnika in kulturnika Draga Jančarja, da je najvišja točka slovenske zgodovine ali osamosvajanje in odločitev za demokracijo okrog leta 1990 ali pa »izid poezij Franceta Prešerna sredi evropskega stoletja« (lapsus, op. Z. B.). Jančar dodaja, da »bi bil brez zbirke poezije, ki se uvršča v estetske evropske vrhove svojega časa, naš kulturni, z njim pa politični razvoj drugačen« (Jančar 2007: prvi stolpec).

⁴¹ Mitizacijo lepo razodeva že primerjava verza »iz zarje in od dne do dne« (svetloba = upanje) s Prešernovimi izrazi iz pesmi Pevcu »noč temno razjasnit« in »od zore do mraka, od mraka do dne«. Sicer pa je eden od vrhov slavnice poezije čas po drugi svetovni vojni, ko je Franc Slokan, navdušen nad osvoboditvijo in novo stvarnostjo, leta 1946 izdal rdečo knjižico s sonetnim vencem, ki ima v magistralnem sonetu akrostih Francetu Prešernu.

⁴² Navedek je iz mladinskega romana Nežke Mlakar za naslovom *Anči*; Založba Borec, Ljubljana 1979, 65.

⁴³ V dneh, ko je bil resnično ogrožen obstoj slovenskega naroda in je tudi med dijaki spontano naraščalo domoljubje, se mladinci niso navduševali nad kakšno udarno in vzneseno Jenkovo pesmijo (Naprej) ali Aškercovo (*Mi vstajamo*) ali Župančičevo (npr. *Pesem mladine*), pač pa so se z iskrenim navdušenjem na pamet učili pesniško pripoved o najbolj usodnem in travmatičnem slovenskem porazu!

Sklenemo lahko, da procesi kanonizacije in mitizacije Prešernove poezije bistveno vplivajo na njeno recepcijo: Prešerna kot pesniškega prvaka še zlasti bolj izobraženi mladi ljudje⁴⁴ sprejemajo izrazito nekritično in poveličevalno, v njihovi zavesti je še posebej zaradi vpliva šole zasidran kot »največji slovenski pesnik, ki je slovensko poezijo povzdignil na evropsko raven, ki je eden od temeljev samostojnega slovenskega naroda in s tem tudi slovenske države⁴⁵ in od kogar je odvisna srečna prihodnost Slovencev«. Zato je povsem možno, da kljub slabemu razumevanju oz. celo pretežnemu nerazumevanju tudi študenti slovenistike ocenjujejo Prešernove pesmi kot »čustveno vznemirljive (ganljive), lepe«⁴⁶ (Krakar Vogel 2000/01: 129). Če še danes velja mnenje staroste slovenske didaktike književnosti Janka Bezjaka,⁴⁷ da »poezija vpliva v mnogo večji meri na naše čuvstvovanje nego proza: pesnim je namen, blažiti ter povzdigovati človeško srce, zbujati ter gojiti plemenita čuvstva, zlasti čuvstvo za lepoto« (Bezjak 1907: 216), potem smemo sklepati, da pri doživljanju poezije popolno razumevanje niti ni tako zelo pomembno.

To spoznanje lahko potrdimo prav z recepcijskimi značilnostmi *Krsta pri Savici*, osrednje Prešernove pesnitve. Glede na to, da je *Krst* veljal za težko razumljivo besedilo že takoj po nastanku (Vraz), kasneje pa imamo pričevanja o njegovi zahtevnosti na začetku 20. stoletja (Ozvald), na sredini (Slodnjak⁴⁸) in na njegovem koncu (Krakar Vogel), lahko domnevamo, da je *Krst* vedno povzročal recepcijske težave. Zato je izjemno pomenljiv zapis Josipa Tominška,⁴⁹ ki je leta 1905 na začetku svoje razprave *Temeljna vprašanja o Prešernovem »Krstu pri Savici«* nazorno opisal, kako so koncem osemdesetih let 19. stoletja sprejemali in doživljali *Krst* tedanji gimnazijci: »Kako strastno smo čitali in deklamovali te krepke in vendar čudno mehke verze mi petošolci in šestošolci v tistih časih, ko Prešernovih *Poezij* ni bilo tako lahko kupiti ko zdaj, po Prešernovi stoletnici. Prepisovali smo si *Krst* in ga čitali in čitali s solznimi očmi, naslajajoč se o visokih mislih in o globoki ljubezni, ki pozna le žrtev in ne misli na uživanje« (n. d.: 551).

⁴⁴ Stritar je imel v času nastajanja eseja o Prešernu dobrih 29 let, Župančič pa ob nastanku *Pesmi mladine* komaj 22 let.

⁴⁵ Nikakor ni naključje, da je ravno ob vstopu v še tesnejšo evropsko povezavo (monetarno unijo) Prešeren zasedel mesto na največjem slovenskem kovancu za dva evra, Cankar, ki je imel pred tem petnajst let tolarški primat, pa je kot preveč »socialističen« književnik izpadel.

⁴⁶ Rezultati po posameznih skupinah:

TRDITEV	OŠ	SŠ	FF
V Prešern. pesmih (včasih) najdem potrditev svojih občutij/ življenjskih spoznanj	80%	70%	72%
Prešernove pesmi budijo v meni občutek lepote, vzvišenosti, prave umetnosti	62%	72%	92%

⁴⁷ Bezjak (1862–1935) je bil šolnik in pisec učbenikov, med drugim prvi ravnatelj prve slovenske državne gimnazije v Gorici, avtor več jezikovnih vadnic za osnovno šolo in soavtor čitank za srednjo šolo ter tvorec didaktičnih in pedagoških priročnikov (ES 1: 258).

⁴⁸ Slodnjak je leta 1949 v reviji *Novi svet* objavil študijo o Prekopu, *Krstu* in Neiztrohnjenem srcu ter zapisal, da je *Krst* »izzval skoraj toliko komentarjev, kolikor je pisalo ljudi o njem, da ne omenjamo tisoče in tisoče literarno neprizadetih bralcev, ki ga niso mogli doumeti ...« (Slodnjak 1984: 279).

⁴⁹ Tominšek (1872–1954) je bil učitelj, jezikoslovec, literarni zgodovinar in planinec. V Gradcu je študiral slavistiko, klasično filologijo, primerjalno jezikoslovje, pedagogiko in arheologijo. Napisal je latinsko in grško slovnico in bil nad trideset let urednik *Planinskega vestnika* (ES 13: 281–282).

Prav to, izrazito čustveno dojemanje in doživljanje *Krsta* pa je pravzaprav že odgovor na naše vprašanje, zakaj je možno, da še danes študenti slovenistike tako častijo Prešernovo poezijo, čeprav jo slabo razumejo. Ker menim, da med recepcijsko zahtevnostjo pesmi Prešerna in Koseskega kljub razliki v slogu, ki jo je že kmalu po izidu Prešernovih *Poezij* leta 1847 metaforično opredelil sodelavec Bleiweisovih *Novic* Fran Malavašič⁵⁰ kot razliko med »preganjanim in ranjenim labudom« ter med »bistrovidnim orlom«, bolj stvarno pa z ugotovitvijo, da »so Prešernove poezije tako mehkočutne, zakaj iz njih večidel žalost, bridkost in nevolja diha«, medtem ko so pesmi Koseskega »tako čverste in krepke, da serce vsaciga, ki jih ume, tako povzdignejo in vnamejo, kakor ga Prešernove pomilovavno omečijo«⁵¹ (Steska 1901: 32), nikakor ni tako velike razlike, kot se še danes običajno misli, lahko »paradoks študentov slovenistike« pojasnimo s »paradoksom pesmi Koseskega«, ki ga je nazorno predstavil Janez Trdina v svojem *Pretresu slovenskih pesnikov* leta 1850.

Potem ko ugotovi, da Slovenci Prešerna dolgo časa niso brali z nikakršnim navdušenjem, Trdina navede, da so pesmi Koseskega takoj vzbudile posebno pozornost, čeprav so se bralci šele po večkratnem branju prepričali, da so res napisane v pravi slovenščini. Potem pa doda osebno izkušnjo, da »smo z navušenjem sprejemali vsako novo pesem, ki so nam jo *Novice* v svojih listih prinesle, in že mi jih mnogo vemo, ki so le po poezijah Koseskega, ki jih še popolnoma razumeli niso, iskreni rodoljubi postali« (n. d.: 203). Menim, da bi težko našli bolj natančno predstavitev odnosa med »razumeti« in »biti všeč« pri recepciji poezije in vplivu tovrstne poezije na narodno zavest. Domnevamo lahko, da se je kasneje (v času Tominškove mladosti) natanko to dogajalo tudi s Prešernovo poezijo. Lahko rečemo, da se je odnos do Prešernovih pesmi razvijal nekako takole: najprej Prešerna niso ne pretirano brali ne častili, potem so ga dolgo časa z zanosom brali in pretirano častili; danes ga še vedno častijo, čeprav ni nujno, da ga tudi berejo.⁵²

To poglavje lahko sklenemo z ugotovitvijo, da slabo razumevanje Prešernove poezije, kakor ga je izkazala raziskava Bože Krakar Vogel, ni v nasprotju s pozitivnim odnosom študentov slovenistike do Prešerna in njegove poezije. Na ta odnos vplivajo mitične razsežnosti, ki Prešernovo poezijo povezujejo z zavezanostjo slovenski narodotvorni in državotvorni zavesti, in zgodovinsko izpričano dejstvo, da za pozitivno doživljanje tovrstne poezije, za pozitivno čustvovanje ob njeni vsebini in estetski obliki preprosto ni potrebno njeno globlje razumevanje.

⁵⁰ Malavašič (1813–1863) je bil pesnik, pisatelj, kritik in prevajalec. V literarnem pregledu slovenske literature zadnjega desetletja je v nemški *Carniolii* leta 1840 pozitivno ocenil Prešerna in *Krajnsko čbelico*. Bil je tudi izdajatelj in urednik lista *Pravi Slovenec* (1849), prvega družinskega lista s slikovnim gradivom (ES 6: 383).

⁵¹ Zanimivo je, da Malavašič obema pesnikoma pripisuje izjemen čustveni vpliv na bralca ali poslušalca. Pri Koseskem kot pogoj za doživetje postavlja razumevanje, kar pa je bila očitno že tedaj napačna predpostavka.

⁵² Tak razvoj potrjuje tudi Juvanova ugotovitev v zvezi z literarnim kanonom, da »jedro potemtakem sestavljajo nesporni klasiki, ‚večne umetnine‘ /.../; po izbirno – cenzurnih in razlagalnih dejanjih, ki zastrejo izvorno problematičnost besedil, ostane reprezentativno, vzorčno, normativno jedro torej razmeroma obstojno, a zvečine le pasivno navzoče v bralni kulturi (Juvan 1997: 203).

Razlogi za nadpovprečno zapletenost Prešernove poezije (primerjava *Krsta in Ognjeplamtiča*).

Če hočemo izboljšati razumevanje pri sprejemanju Prešernove poezije (kar je nujno potrebno pri osnovnošolcih in srednješolcih, pri katerih nerazumevanje pomembno določa njihov negativni odnos do Prešerna, pa tudi pri tistih študentih slovenistike, ki Prešerna ne glede na razumevanje visoko vrednotijo, bodo pa razumevanje potrebovali kot bodoči učitelji), moramo najprej spoznati, kaj je tisto, kar povzroča težave pri razbiranju besednih, stavčnih in večstavčnih pomenov, oz. v čem je jezik Prešernovih pesmi tako zapleten in opazno recepcijsko zahtevnejši od jezika nekaterih drugih pesnikov 19. stoletja, npr. Vodnika, Jenka, Gregorčiča in Aškercera.⁵³ Ozvald v svoji razpravi zahtevnejša mesta v Prešernovih pesmih metaforično poimenuje »zasukani stvarni vozlički« (n. d.: 4), Boža Krakar Vogel pa je pri obravnavi kognitivnega odziva mladih bralcev dosti bolj nazorna in trdi, da je vsebina teh pesmi »ujeta v zapleteno skladenjsko strukturo, verze klasičnih oblik in večstopenjsko metaforiko« in zato seveda težko dostopna (n. d.: 130). Dejstvo je, da je pri Prešernu neobičajno oz. nadpovprečno takó število pesniških sredstev, ki njegov jezik zavestno oddaljujejo od vsakdanjega proznega jezika, kot njihova pogostnost.⁵⁴

Posebno artističnost in s tem recepcijsko zahtevnost Prešernovih pesmi nam potrdi primerjava le-teh s pesniškim slogom Simona Jenka, ki je v svojem preddunajškem obdobju pesnil še močno pod vplivom Prešerna, v dunajškem in podunajškem obdobju

⁵³ Na razliko med Prešernovim in Vodnikovim pesniškim jezikom je tankočutno opozoril že Matija Čop, ko je v Ilirskem listu leta 1833 odgovarjal na očitke o veliki recepcijski zahtevnosti Prešernovih pesmi: »Nekateri pogršajo v Prešernovih pesmih tiste lahkotnosti, s katero se odlikujejo Vodnikove pesmi. Vendar je videti, da premalo upoštevajo veliko razliko, ki je med pesmimi teh dveh glede vsebine in oblike. Kdo bi na primer od soneta, ki se giblje z umetelno ljubkostjo, zahteval lahkoten tek pesmice, ki drsi v kratkih amfibrah?« (Čop 1983: 117) Sodobnejši pogled na to problematiko najdemo v Paternujevi monografiji. Avtor vidi razloge za Prešernov arizem v pogledih bratov Schlegel na »jezik kot temeljno kategorijo humanizma« in na najustreznejše pesniške forme »visoke romantične lirike«, npr. sonet. Prešeren naj bi s svojim »grandioznim in trdim bojem za formo«, kot je prizadevanja nekaterih ruskih romantikov označil ruski literarni zgodovinar Jurij Tinjanov, pomagal »kultivirati naš materni jezik« (Paternu 1976: 98–104).

⁵⁴ Naj pri tem omenimo samo pogostnost inverzije: Prešeren seveda spreminja nezaznamovani besedni red v slogovno zaznamovanega zaradi metrične sheme in zaradi glasovne figure na koncu verza, pogosto pa tudi samo zato, da doseže čim večji estetski učinek. Ob poskusu razlage tega pojava ne smemo zanemariti dejstva, da so bili prvi Prešernovi pesniški vzori antični epiki in liriki, s katerimi se je seznanjal že v klasični gimnaziji in po katerih je prevzel številne motive svojih pesmi (Kastelic 1943). Avgust Pirjevec v spremni študiji k medvojni izdaji *Poeziji* meni, da je antika obvarovala Prešerna pred čustveno vznesenostjo romantikov, potem pa pristavi: »Bolj antičen nego romantičen je tudi Prešernov pesniški jezik, umerjenost izražanja, mirni tok pripovedovanja, preciznost in nazornost pesniških figur« (Prešeren 1929: 31). Dejansko bi lahko rekli, da Prešeren piše o čustvih na izrazito razumski način. Trdimo lahko: jezik latinskih pesnikov je prepoln inverzij, vendar še ne pozna rime. Prešeren je po zgledu srednjega veka in renesanse uporabljal rimo, ohranjal pa tudi antično invertiranost in metaforičnost. Podrobnejše razmerje med latinsko prozo in poezijo bi moral predstaviti kakšen poznavalec, sam pa za prvi vtis o sorodnosti Prešernovega pesniškega jezika z rimskimi pesniki navajam eno kitico iz Ovidove *Umetnosti ljubezni* v izvrstnem prevodu Barbare Šega Čeh (Ovidius Naso 2002): »Igra pri koncu je zdaj in čas je, da zlezem z labodov, / z jarmom krog svojih vratov vlekli so Venerin voz. / Nekdaj so mladci, tako naj zdaj trumoma moja dekleta / bojni označijo plen: „Nas je pa Nazo učil“«.

pa je oblikoval povsem samostojen pesniški izraz.⁵⁵ V omenjeni Bernikovi študiji o liriki Simona Jenka je avtor takole posredno opredelil slogovno razliko med pesnikoma: »Pri Jenku najdemo sicer v vseh obdobjih, zlasti v njegovi začetni fazi, nekaj pesmi s figurativno ukrasnim jezikom in zamotano hipotaktično konstrukcijo stavkov, toda že od prvih verzniških poskusov dalje opazimo, kako pri njem vse bolj prevladuje preprost, brezukrasen jezik in hkrati s tem težnja po parataktični stavčni zgradbi« (n. d.: 220). S preštevno analizo nekaterih retoričnih figur,⁵⁶ predvsem metaforičnega epitetona, personifikacije, metonimije in hiperbole, Bernik prepričljivo pokaže, da je Jenkov pesniški jezik v dunajskem in podunajskem obdobju bistveno manj metaforičen⁵⁷ in zato seveda tudi recepcijsko manj zahteven. Sklepati smemo, da je Jenkova težnja po preprostejšem in neposrednejšem pesniškem izrazu tesno povezana z zavedno ali nezavedno željo biti drugačen od slavnega predhodnika. Dogajanje ob nastajanju Jenkove pesniške zbirke leta 1864 jasno kaže, da je Levstik, ki očitno ni doumel te pesnikove težnje, skušal njegove pesmi približati slogu kanoniziranega Prešerna, Jenko pa je take poskuse brezkompromisno zavračal.⁵⁸

Zato lahko upravičeno pričakujemo, da so glede na metaforičnost in druge prvine zahtevnejšega pesniškega izraza Prešernove pesmi bistveno drugačne od Jenkovih. Za neposredno primerjavo sem analiziral dvanajst kitic Prešernovega epsko-lirskega *Krsta* (Prešeren 1964: 126–128) in šestnajst kitic Jenkove parodične pesnitve *Ognjeplamtič* (Jenko 1965: 33–36).⁵⁹ Nekoliko sem dopolnil opis slogovnih prvin, ki po Krakarjevi otežujejo sprejemanje Prešernovih pesmi, in sicer sem v skladu s tremi jezikovnimi ravninami (leksikalno, sintaktično in semantično) opazoval razlike v arhaičnosti, invertiranosti in metaforičnosti pesniškega jezika, seveda z domnevo, da vsaka od teh prvin otežuje dekodiranje pesmi. Statistična obdelava podatkov je dala naslednje rezultate:⁶⁰

⁵⁵ Prim. Bernikovo ugotovitev: »Po tem datumu (tj. po Jenkovem odhodu na Dunaj, op. Z. B.) pri njem ne najdemo več konkretnih odmevov Prešernove poezije« (n. d.: 165).

⁵⁶ Bernik uporablja še izraza tropi in figure, sam pa sledim novejši terminologiji (Smolej, Hriberšek 2006).

⁵⁷ Za metonimijo npr. Bernik navaja: »Ta pri Jenku sicer redka stilna figura se v preddunajškem času pojavi približno tridesetkrat, v pesmih dunajskih in podunajških let pa je zastopana več kot polovico manjkrat« (n. d.: 291).

⁵⁸ »V strukturo stavkov je Levstik nekajkrat posegel z namenom, da parataktične stavčne zveze nadomesti s podrednimi, bolj zapletenimi konstrukcijami« (n. d.: 101). »V estetskoumetriško preoblikovanje teh pesmi je vložil veliko truda in prizadevanj, zato je razumljivo, da je v celoti zavrnil Levstikovo redakcijo zbirke« (n. d.: 100). »Po drugi strani pa je ilustrativno in nadvse zgovorno dejstvo, da Simon Jenko ni vključil v zbirko *Pesmi* nobenega svojih redkih sonetov, nobene pesmi s tako obliko, ki je bila značilna za Prešerna in njegove *Poezije*« (n. d.: 102).

⁵⁹ Torej gre v obeh primerih za isto število verzov (96), saj so Prešernove kitice 8-vrstične, Jenkove pa 6-vrstične. Tudi oblika kitic je povsem primerljiva: Prešernove oktave imajo ves čas jambski enajsterec in žensko rimo, Jenkove sestine pa razen v zaključnem dvostišju prepletajo enajsterec z desetercem, zato se v prvih štirih verzih ženska rima prepleta z moško. Oba pesnika oblikujeta kitice s kombinacijo prestopne in zaporedne rime.

⁶⁰ Pri prvi kategoriji sem za arhaične štel vse tiste besede, ki so današnjim mladim bralcem neznane ali premalo znane, pa tudi besede, ki imajo samo arhaično obliko. Navedeni odstotek je delež arhaičnih izrazov v celotnem številu besed v opazovanih 12/16-ih kiticah, pri drugi in tretji kategoriji pa delež invertiranih in metaforičnih verzov.

SLOGOVNA PRVINA	KRST PRI SAVICI	OGNJEPLAMTIČ
arhaičnost	15 %	8 %
invertiranost	90 %	81 %
metaforičnost	59 %	27 %

Rezultati primerjave so zgovorni in v celoti potrjujejo dosedanje, tudi Bernikove ugotovitve. Pričakovano je najmanjša razlika pri invertiranosti, seveda zato, ker je moral tudi Jenko upoštevati zakonitosti metrične sheme oz. se prilagajati glasovni figuri na koncu verza. Pač pa je pri arhaičnosti in metaforičnosti razlika ne samo opazna, ampak kar dvakratna. Glede na to, da *Ognjeplamtič* po slogu niti ni zelo značilna Jenkova pesem, saj je nastal leta 1855, torej na koncu preddunajskega obdobja, ko je bil Jenko še pod močnim vplivom Prešerna,⁶¹ smemo domnevati, da je razlika med recepcijsko zahtevnostjo Prešernove in »prave« Jenkove lirike še bistveno večja. Kakšno vlogo imajo arhaični izrazi pri razumevanju oz. sprejemanju leposlovnega besedila, nazorno pojasnjuje Grosmanova, ki se sklicuje na raziskovalca Scotta in trdi, da mora učenec »za to, da bi razumel brano besedilo, dobro obvladati, pravilno spoznati in identificirati pomene 95% besedišča« (Grosman 2006: 112).⁶² Če petnajstim odstotkom neznanih ali težko razumljivih besed v Prešernovem *Krstu* dodamo še inverzije v skoraj vsakem verzju in v dobri polovici verzov zapleteno metaforiko, potem že veliko lažje razumemo, zakaj so Prešernove pesmi tako recepcijsko zahtevne, da imajo težave z njihovim razumevanjem ne samo študenti slovenistike, pač pa tudi drugi izobraženci, celo pesniki in literarni zgodovinarji.

Težave pri razumevanju *Krsta pri Savici* (empirični preizkus)

Na tem mestu je najprej potrebno nekoliko popraviti nekatere trditve iz prejšnjega poglavja. Ko sem primerjal recepcijsko zahtevnost Prešernove in Jenkove poezije, sem nujno posploševal, dejansko je pa tudi med samimi Prešernovimi pesmimi velika razlika. Glede na dosedanja spoznanja lahko zanesljivo trdimo, da je *Krst* po zahtevnost v samem vrhu (mnenja Vraza, Ozvalda in Slodnjaka in raziskava Krakarjeve v osnovni šoli), podobno težavnost pa lahko pripišemo še pesmim *Nova pisarija*, *Glosa*, *Sonetni venec*, *V spomin Matija Čopa*, *Pevcu* in nekaterim posamičnim sonetom,⁶³ torej pesmim, ki so nastale v osrednjem obdobju pesnikovega ustvarjanja v tridesetih letih 19. stoletja, ko so bile tudi Prešernove artistske ambicije največje. Vsekakor lahko domnevamo, da so recepcijsko manj zahtevne nekatere pesmi, ki so nastale bodisi v zgodnjem (npr. *Povodni mož*) bodisi v poznem obdobju Prešernovega ustvarjanja (npr. *Nezakonska mati* ali *V spomin Andreja Smoleta* ali *Pod oknom*).

Ker je Boža Krakar Vogel v svoji raziskavi preverjala kognitivni odziv srednješolcev

⁶¹ »V Ognjeplamtiču je sicer mogoče odkriti kar nekaj prenosov prešernovske leksike in parodičnih posnetkov njegovih stilemov« (Juvan 1990: 138).

⁶² V nadaljevanju avtorica celo trdi, da »učenci preprosto ne morejo razumeti besedil, v katerih srečajo več neznanih besed« (n. d.: 112).

⁶³ Kadar previdi učenost zdravnika, Je od vesel'ga časa teklo leto in Marskeri romar gre v Rim, v Kompostelje.

in študentov ob kitici iz *Sonetnega venca*, me je zanimalo, kakšne rezultate bi pokazal empirični preizkus razumevanja *Krsta pri Savici*, še zlasti glede na to, da je primerjava z *Ognjeplamtičem* izpričala dovolj razlogov za visoko recepcijsko zahtevnost. V dveh prvih letnikih ekonomske gimnazije⁶⁴ sem zato preizkusil razumevanje treh mest v prvih šestih kiticah *Krsta* (od kitice Mož in oblakov vojsko je obojno do kitice Tam v časih Črtomira na otoki), in sicer so morali dijaki s svojimi besedami izraziti vsebino oz. pomen prve polovice prve, tretje in četrte kitice.⁶⁵

Na ta način sem preverjal tretji, najvišji nivo razumevanja, t. i. uporabno razumevanje, za katerega je značilno, da je dijak sposoben preoblikovati prebrano besedilo iz ene abstraktne oblike v drugo, pojasniti določene metafore in simbole z drugimi besedami ter razčleniti besedilo na posamezne sestavine/dogodke in ugotoviti odnose med njimi (Pečjak 1993: 59). Seveda je šlo pri tem predvsem za preverjanje referenčnih pomenov besedila, tj. dejstev, ki ne morejo biti odvisna od braščevih pričakovanj oz. od njegove kognitivne sheme. Če ponazorim: v prvi oktavi *Krsta* so dejstva nočni spopad in nočna nevihta, zarja, ki obseva Triglav, in mirna gladina Bohinjskega jezera, stališče, ki sodi v območje koreferenčnih pomenov, pa je razumevanje tega, kaj pomeni npr. nasprotje »temna noč« – »svetla zarja zlata z rumen' mi žarki« na estetski oz. simbolni ravni (Pečjak 1999: 48).⁶⁶

Stopnjo razumevanja v posamezni nalogi sem točkoval z dvema točkama (popolna rešitev), eno točko (delna rešitev) in nič točkami (napačna rešitev ali brez rešitve). Tako je bilo možno pri vsakem odlomku doseči skupaj 100 točk oz. pri vseh treh največ 300 točk. Navajam rezultate po posameznih odlomkih in za celoten vprašalnik.⁶⁷

ODLOMEK	MOŽNE TOČKE	DOSEŽ. TOČKE	ODSTOTEK
Mož in oblakov vojsko je obojno ...	100	18	18
Na tleh leže slovenstva stebri stari ...	100	12	12
Prenesla pričujoče ure teže ...	100	22	22
SKUPAJ	300	52	17

Skupni rezultat (17 odstotkov možnih točk) dokazuje, da imajo dijaki ekonomske

⁶⁴ Namenoma sem izbral prvi letnik srednje šole, ker je *Krst* obvezno domače branje šele v drugem letniku, v osnovni šoli pa se praviloma obravnava samo Uvod. Tako sem lahko pričakoval samo nesistemske oz. naključne moteče dejavnike.

⁶⁵ Vprašalnike je izpolnjevalo 50 dijakov, med katerimi so prevladovala dekleta. V obeh razredih sem najprej osvežil spomin na predzgodbo (od smrti Avrelija in Droha do obleganja Ajdovskega gradca in smrti vseh poganskih vojakov razen Črtomira), nato pa sem razdelil vprašalnike. Na glas sem prebral vseh šest kitic z začetka *Krsta*, potem pa so dijaki morali najprej prebrati prvo polovico treh izbranih kitic in na predvidenih mestih na desni strani v eni povedi zapisati vsebino/smisel določenega mesta v besedilu.

⁶⁶ Če ne bi bilo tako, sploh ne bi bilo možno znanstveno preverjanje razumevanja. Zato velja pritegniti Meti Grosman, da sta avtorjev »izbor in razporeditev oziroma ureditev v umetnostno strukturo za bralca obvezujoča« ter da »največ ‚napak‘ branja in iz njih izvirajočih omejenih ali neutemeljenih aktualizacij leposlovnega dela izvira iz nezaznavanja ali nepravilnega zaznavanja posameznih besedilnih sestavin« (Grosman 2004: 156, 172). Prim. tudi Močnik 2006: 61.

⁶⁷ Pri prvi in tretji kitici sta bili samo po ena popolna rešitev, pri četrty kitici pa je bilo popolnih rešitev šest.

gimnazije pri prvem, spontanem branju *Krsta pri Savici* v veliki večini nepremostljive težave,⁶⁸ saj besedila ne razumejo, zato ga tudi ne morejo doživeti.⁶⁹ Taki dijaki nedvomno pri prvem branju potrebujejo pomoč. Rezultat pri preverjanju kognitivnega odziva je slabši kot pri študentih slovenistike in več kot dvakrat slabši v primerjavi s kognitivnim odzivom na Prešernovo pesem, kakor ga je Krakarjeva ugotovila pri osnovnošolcih in gimnazijcih. Poudariti velja, da gre v tem primeru za strokovno gimnazijo, da pa bi bil verjetno rezultat še slabši na strokovni ali tehnični srednji šoli.

Ker sem opazovane odlomke izbiral brez posebnega ključa oz. predvsem tako, da tvorijo pomensko zaključeno celoto, me je presenetila velika razlika v razumevanju prve in četrte nasproti tretji kitici. Pri iskanju razloga sem si pomagal s tremi kategorijami recepcijskih šumov, ki sem jih uporabil že pri primerjavi *Krsta* in *Ognjeplamtiča*. Natančen pregled pokaže, da so vse tri kitice v polni meri invertirane in izrazito metaforične, da pa je pomembna razlika v številu arhaičnih besed. Medtem ko ima prva kitica tri take izraze in četrta le enega, jih ima tretja kar devet.⁷⁰ Očitno gre za jasen obratnosorazmeren odnos: več je arhaizmov, slabše je razumevanje. Tudi na tem mestu se potrjuje stališče Mete Grosman, da številne neznane besede povsem onemogočijo razumevanje besedila.

Še bolj kot gola statistika pa so povedne konkretne rešitve. Ker so tovrstne raziskave redke, rezultati pa izjemno poučni, navajam po en primer popolne rešitve, delne rešitve in popolnega nerazumevanja pri vsaki kitici,⁷¹ za primerjavo pa še polovico posamezne oktave kot izhodiščno besedilo:

⁶⁸ Skoraj 40 % dijakov ni dobilo niti ene točke (od šestih možnih), samo 12% dijakov je doseglo več kot eno tretjino možnih točk, dva dijaka sta dosegla 4 točke, prav nihče pa ni dosegel vseh možnih točk. Po teh rezultatih bi lahko rekli, da nobeden dijak ne dosega nivoja samostojnega branja, da dva dijaka dosemeta nivo predhodne bralne spretnosti, da štirje dijaki dosegajo nivo branja v okviru pouka, za kar 44 dijakov (to je 88 odstotkov) pa je značilen frustracijski nivo branja, pri katerem »ni mogoče pričakovati učinkovitega razumevanja besedil in bralnega napredka« (Pečjak 1993: 63/64). Seveda pa to ne more biti res, zato niso pravi problem dijaki, temveč recepcijsko prezahtevna Prešernova poezija.

⁶⁹ Drugače kot pri študentih slovenistike njihovega doživljanja ne omogočajo niti mitične razsežnosti besedila.

⁷⁰ Arhaični (slabo razumljivi ali povsem neznani) izrazi v prvi polovici kitice Na tleh leže slovenstva stebri stari so: ležé, šegah, postave, parski, Tesel, ječé, jarmom, sini, Slave. Teh devet besed od dvaindvajsetih pa predstavlja kar okoli 40 odstotkov besedila! Dijaki pričakovano ne morejo v besedi »parski« prepoznati pomena »bavarski«, beseda »jarem« je sodobnim mestnim, praviloma pa tudi podeželskim otrokom neznana, čeprav se še vedno ohranja v frazemu zakonski jarem, prav tako pa mladostniki nimajo v zavesti, da beseda »postava« lahko pomeni tudi zakon.

⁷¹ Zapisi dijakov niso lektorirani.

PRVA KITICA	TRETJA KITICA	ČETRТА KITICA
<i>Mož in oblakov vojsko je obojno / končala temna noč, kar svetla zarja / zlati z rumen' mi žarki glavo trojno / snežnikov kranjskih siv'ga poglavarja.</i>	<i>Na tleh leže slovenstva stebri stari, / v domačih šegah utrjene postave; / v deželi parski Tesel gospodari, / ječe pod težkim jarmom sini Slave.</i>	<i>Prenesla pričujoče ure teže / bi ne bila let poznih glava siva; / v mladosti vendar trdnejše so mreže, / ki v njih drži nas upa moč golj'fiva.</i>
RAZUMEVANJE: Vojna in nevihta sta se končali, ko je posijala zarja na triglavski snežnik.	RAZUMEVANJE: Uničena je Karantanija, gospodarji Slovenov so tujci, Sloveni trpijo pod zasedbo.	RAZUMEVANJE: V stiski bolje zdržijo mladi kot starejši ljudje, ker v mladih je še vedno nekaj upanja.
DELNO RAZUMEVANJE: Vojna je končala in iznad Triglava je posijalo sonce.	DELNO RAZUMEVANJE: Slovenci so bili uničeni, umorjeni ... zmaga Tesela, ki ponosno gospodari.	DELNO RAZUMEVANJE: V mladosti imamo več moči, poguma zato ker še zmeraj upamo.
NERAZUMEVANJE: Ko je temna noč, se ne vidi niti vojske, ko je svetlo, pa se vidi celo poglavarja.	NERAZUMEVANJE: Kljub temu, da so Slovence zatirali so ohranili svojo kulturo in navade in se niso uklonili pod vladarji.	NERAZUMEVANJE: Ko si star, ti možgani ne delujejo več dobro, ko si mlad pa zelo dobro razmišljaš in znaš goljufati.

Kot kažejo primeri nerazumevanja, večina dijakov vendarle dekodira precej pomenov posameznih besed oz. besednih zvez, prava težava pa nastopi tedaj, ko je treba iz teh delnih pomenov sestaviti celoto.⁷²

Sklenemo lahko, da *Krst pri Savici* pri tej bralni populaciji ne more opravljati predvidene vloge domačega branja, če dijakom z ničimer ne olajšamo razumevanja. Prvo branje je za te bralce enostavno prezahtevno, zato tudi kasnejša obravnava v šoli (razen,

⁷² Za dodatno ponazoritev včasih povsem nepričakovanih »možnih« branj navajam še nekaj primerov nerazumevanja. PRVA KITICA: Poglavar in velika vojska sta bila poražena v eni noči. Noč je ustavila vojskovanje in jutranja zarja je osvetlila trupla. TRETJA KITICA: Ne tleh ležijo slovenski vojaki, oblečeni v domača oblačila. Vojaški možje ležijo mrtvi na tleh, videti utrujeni. Slovenci ležijo na tleh mrtvi in v ječi. Slovincem je težko v teh časih, slava je pretežek jarem. Na tleh so Brežinski spomeniki. ČETRТА KITICA: Vojna je bila dolga, a vojaki so še vedno upali na zmago. V starosti se spominjaš in obujaš slabe spomine iz preteklosti.

Kot kaže večina primerov, dijaki zaradi nerazumevanja kitic, ki opisujejo stanje po nočni bitki, črpajo pomenske sestavine iz predzgodbe in si tako poskušajo sestaviti pomensko celoto: v metaforičnem izrazu »na tleh leže slovenstva stebri stari«, ki abstraktno govori o izgubi slovenske samostojnosti in državnosti, na primer vidijo nekaj čisto konkretnega, tj. na tleh ležeča trupla mladih vojakov.

če se učitelj odloči za metodo dolgega branja) ne more biti nič drugega kot pasivno sprejemanje učiteljeve razlage oz. reprodukcija »literature o literaturi«. ⁷³

Povzetek

Prva mnenja o težki razumljivosti Prešernovih pesmi so se pojavila že za časa pesnikovega življenja, številne izjemno obsežne in natančne razlage njegovih pesmi in opozorila na napake v razumevanju pa vse do današnjih dni dokazujejo, da imajo težave s Prešernom tudi izobraženci, med njimi pa celo pesniki in prešernoslovci.

Empirična raziskava Bože Krakar Vogel je pokazala, da imajo osnovnošolci in srednješolci pretežno pozitiven odnos do Prešerna in njegovih pesmi, tisti, ki ga odklanjajo, pa to povezujejo z nerazumljivostjo njegovih pesmi. Raziskava je ugotovila relativno slabe rezultate pri merjenju kognitivnega odziva mladih bralcev, še zlasti pri študentski populaciji, čeprav sicer študenti slovenistike zelo visoko vrednotijo Prešernove pesmi.

Protislovje pri študentih, ki kljub pretežnemu nerazumevanju obožujejo Prešerna, lahko pojasnimo z mitičnimi razsežnostmi Prešerna kot prvega nacionalnega pesnika. Mitičen odnos se je vzpostavil že kmalu po pesnikovi smrti in se ohranja tudi še v sodobnosti, s tem da so včasih Prešerna slavili in tudi z zanosom prebirali oz. recitali, danes pa čaščenje ni več nujno povezano z branjem. Ob takem odnosu do pesnika se je pokazalo, da nerazumevanje pesmi ne more biti ovira niti za njihovo doživljanje niti za njihovo visoko vrednotenje.

Na nadpovprečno recepcijsko zahtevnost Prešernove poezije sta vplivali tako romantična šola bratov Schlegel kot težnja antičnih pesnikov, ki jih je Prešeren spoznaval že v gimnaziji, po čim bolj umetelnem pesniškem izrazu. Težavno razumevanje povzročajo močna arhaičnost, invertiranost in metaforičnost Prešernovega pesniškega jezika. Primerjava *Krsta pri Savici* z Jenkovim *Ognjeplamtičem* je izpričala, da je Jenkova parodična pesnitev recepcijsko precej manj zahtevna.

Empirični preizkus razumevanja *Krsta* v prvem letniku ekonomske gimnazije dokazuje, da je splošna raven razumevanja izjemno nizka, da bi sodeč samo po teh rezultatih večino dijakov lahko uvrstili na najnižjo raven bralnega razumevanja (frustracijsko branje) in da dijaki, ki ne razumejo zapletenih verzov z začetka tretjega dela pesnitve, le-te pomensko dopolnjujejo s prvinami predzgodbe.

LITERATURA

- AŠKERC, Anton, (ur.), 1900: *Prešernov album (1800–1900)*. Ljubljana: Ljubljanski zvon.
BERNIK, France, 1962: *Lirika Simona Jenka*. Ljubljana: Slovenska matica.
– – 1987: Črtomir kot nacionalni mit. *Sodobnost* 35/11. 1037–1042.

⁷³ Ko Janko Bezjak v svoji specialni didaktiki slovenskega učnega jezika ocenjuje prednosti »razvijajoče-upodabljajoče metode« obravnave beril, takole opozori na problematičnost reproduktivnega in prednost razgovornega pouka: »Kadar jim (učencem, op. Z. B.) učitelj pripoveduje, sprejemajo le pasivno, kadar pa premišlujejo sami ter odgovarjajo na učiteljeva vprašanja, aktivno sodelujejo. In kar so si priborili sami, to zadobi trajnost, to postane njihova duševna last« (n. d.: 209).

- BEZJAK, Janko, 1907: *Didaktika, II. del: Posebno ukoslovje slovenskega učnega jezika v ljudski šoli*. Ljubljana: Slovenska šolska matica.
- ČOP, Matija, 1983: *Pisma in spisi*. Ur. J. Kos. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- GRDINA, Igor, 2007: Portret med silhuetami. Opus Franceta Bernika v kalejdoskopu slovenističnih dosežkov. *Ob osemdesetletnici Franceta Bernika*. Ur. I. Grdina in O. Luthar. Ljubljana: Založba ZRC SAZU. 19–52.
- GROSMAN, Meta, 2004: *Zagovor branja: bralec in književnost v 21. stoletju*. Ljubljana: Založba Sophia.
- 2006: *Razsežnosti branja*. Ljubljana: Založba Karantanija.
- JANČAR, Drago, 2007: Najvišja točka in zlato tele. *Delo*, 20. 1. 2007. 32.
- JENKO, Simon, 1965: *Zbrano delo 2*. Ur. F. Bernik. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- JUVAN, Marko, 1990: *Imaginarij Kersta v slovenski literaturi: medbesedilnost recepcije*. Ljubljana: Revija Literatura.
- 1994: Slovenski Parnasi in Eliziji. *Individualni in generacijski ustvarjalni ritmi v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi*. Mednarodni simpozij Obdobja 14. Ur. M. Juvan in T. Sajovic. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 277–315.
- 1997: *Domači Parnas v narekovajih: parodija in slovenska književnost*. Ljubljana: Literarno umetniško društvo Literatura.
- KASTELIC, Jože, 1943: *Antični snovni elementi v Prešernovem delu*. Doktorsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- KIDRIČ, France, 1948: Prešernov kritik Buchenhain. *Slavistična revija* 1/1. 19–26.
- KOPITAR, Jernej, 1973: *Izbrano delo*. Ur. J. Kos. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- KOS, Janko, 1986: Sto petdeset let »mita« o Črtomiru iz Krsta pri Savici. *Delo*, 4. 9. 2007. 7.
- KRAKAR VOGEL, Boža, 2000/01: Obravnavanje literarne klasike v sodobni šoli – na primeru Prešerna. *Jezik in slovstvo* 46/4. 125–136.
- LEVSTIK, Fran, 1956: Nekoliko težjih reči v Prešernu. *Zbrano delo VI*. Ur. A. Slodnjak. Ljubljana: Državna založba Slovenije. 200–234.
- MOČNIK, Rastko, 2006: *Julija Primic v slovenski književni vedi*. Ljubljana: Založba Sophia.
- MURKO, Anton, 1962: Misli k Prešernovemu življenjepisu. *Izbrano delo*. Ur. A. Slodnjak. Ljubljana: Slovenska matica. 15–32.
- OVIDIUS NASO, Publius, 2002: *Ars amatoria – Umetnost ljubezni*. Prev. B. Šega Čeh. Ljubljana: Modrijan.
- OZVALD, 1905: *Naši kulturni delavci v zrcalu Prešernovih poezij*. Gorica: Narodna tiskarna.
- PATERNU, Boris, 1960: Problem katarze v Prešernovem Pevcu. *900 let Kranja*. Ur. J. Žontar. Kranj: Občinski ljudski odbor. 226–249.
- 1976: *France Prešeren in njegovo pesniško delo 1*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- 1977: *France Prešeren in njegovo pesniško delo 2*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- 1994: *France Prešeren 1800–1849*. Ljubljana: Dr. Anton Kovač in Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- PEČJAK, Sonja, 1993: *Kako do boljšega branja: tehnike in metode za izboljšanje bralne učinkovitosti*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo in šport.
- 1999: *Osnove psihologije branja*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- PEZDIRC BARTOL, Mateja, 2001: *Recepcija sodobne slovenske proze glede na tip bralca*. Magistrsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- PREŠEREN, France, 1929: *Zbrano delo*. Ur. A. Pirjevec in J. Glonar. Ljubljana: Jugoslovanska knjigarna.
- 1964: *Poezije in pisma*. Ur. A. Slodnjak. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- 2000: *Pesmi – Gedichte*. Ur. F. Pibernik in F. Drolc. Celovec – Ljubljana – Dunaj: Mohorjeva založba.

- PRIJATELJ, Ivan, 1952: *Izbrani eseji in razprave II*. Ur. A. Slodnjak. Ljubljana: Slovenska matica.
- SAMHABER, Edward, 1880: *Preširenklänge*. Ljubljana: Kleinmayr und Bamberg.
- SLODNJAK, Anton, 1964: *Prešernovo življenje*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- 1984: Prekop – Krst pri Savici – Neiztrohnjeno srce. *France Prešeren*. Ur. F. Bernik. Ljubljana: Slovenska matica. 277–299.
- SLOKAN, Franc, 1946: *Francetu Prešernu: ob obletnici smrti Franceta Prešerna*. Ljubljana: samozaložba.
- SMOLEJ, Tone, HRIBERŠEK, Matej, 2006: *Retorične figure*. Ljubljana: DZS.
- STANONIK, Marija, 2002: Reaktualizacija Krsta pri Savici v literarnju med drugo svetovno vojno (1941–1945). *Romantična pesnitev*. Ur. M. Juvan. Mednarodni simpozij Obdobja 19. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 335–345.
- STESKA, Viktor, 1901: Paberki o Prešernu. *Katoliški obzornik* 5/1. 17–35.
- STRITAR, Josip, 1866: Prešernovo življenje in Prešernove poezije. V: *Pesmi Franceta Prešerna*. Ljubljana: H. Ničman.
- TOMINŠEK, Josip, 1905: Temeljna vprašanja o Prešernovem ‚Krstu pri Savici‘. *Ljubljanski zvon* 25. 551–566.
- TRDINA, Janez, 1952: Pretres slovenskih pesnikov. *Zbrano delo IV*. Ur. A. Slodnjak. Ljubljana: Državna založba Slovenije. 188–208.
- TSCIŽEWSKY, Dmitrij, 1968: *Vergleichende Geschichte der slavischen Literaturen II*. Berlin: Walter de Gruyter.
- ŽIGON, Avgust, 1906: Letnica 1833 v Prešernovih Poezijah. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 3/3–4. 113–213.

SUMMARY

Challenges in the reception of Prešeren's poems were already pointed out during the poet's lifetime. Extensive explanations of his poems and reminders about erroneous readings have continuously demonstrated that difficulties with Prešeren's poetry are encountered even by intellectuals, including poets and Prešeren specialists.

An empirical study by Boža Krakar Vogel showed that elementary- and high-school students have a primarily positive attitude towards Prešeren and his poetry and that the ones who reject him justify their view with the unintelligibility of his poems. The study found that the outcomes of measuring young readers' cognitive response were relatively poor, particularly with the college student population, even if students of Slovene highly value Prešeren's poetry. The contradiction concerning students who adore Prešeren despite their lack of understanding of his poetry can be explained with mythical dimensions of Prešeren as the first national poet. The mythical relationship was established shortly after the poet's death and has continued into the present. The difference is that in the past Prešeren was celebrated and his poems passionately read and recited, while in the modern day the veneration is not necessarily connected with reading. With this attitude towards the poet it turned out that the lack of understanding of his poems cannot preclude the readers from experiencing or highly valuing them.

The higher than average reception difficulty of Prešeren's poetry was conditioned by the Romantic school of the Schlegel brothers as well as the striving of the poets of Antiquity – with which Prešeren became acquainted as early as high school – for the most artful poetic language possible. The comprehension is made difficult by Prešeren's extremely archaic, inverted, and metaphoric poetic language. The comparison of the *Baptism* with Jenko's *Ognjeplamtič* demonstrates that Jenko's parodic poem is considerably less demanding for reception.

The empirical test of comprehension of the *Baptism* in the first year of a secondary school shows that the general level of comprehension is extremely low. Based on these results, most students would reach the lowest level of reading comprehension (»frustration reading«) and that students who do not understand complicated verses at the beginning of the third part of the poem complement them semantically with elements from the prologue.